

August 27, 1996

Tolerance Lecture--Kaplan's "Balkan Ghosts"

1. Thank Adler and all faculty who cooperated admirably in preparing these sessions on Kaplan's *Balkan Ghosts*. I'm pleased to be a member of Commission on Judaism/Human Values.

Book=brilliant; orgy inhumanity. Many themes: nationalism run wild; history; *intolerance*
This lecture= introduction to theme--not a systematic treatment, but effort to sketch ideas
as to role of **tolerance** in sources of Judaism

2. First: tolerance is not an absolute. There are things and ideas that are intolerable to any decent, civilized person. And therefore, there are examples aplenty of intolerant attitudes in Torah: עיר הנדחת ובן סורר ומורה are good examples as are גייע שפייד עייז. So is לה"ר in most instances. Nor, in contemporary life, should we tolerate in our midst rapists, drug-pushers, and muggers.

3. W.V. Quine (*Quiddities* pp. 206-210): "delicate balance of tolerance." Thus, restraints on terrorism or violence; yet--not excessive, keep regard for due process... So with regard to religion, every other subject...

3a. Helen Keller (1880-1968): "Toleration is the greatest gift of the mind; it requires the same effort of the brain that it takes to balance oneself on a bicycle."

4. Indirect reference to "balance of tolerance":

מינוי יהושע כמנהיג ישראל אחרי משה-- ופקדו ה' אלוקי הרוחות לכל-בשר איש על-העדה (פר' פנחס, במדבר כ"ז: טו-כג)--רש"י (פס' טו ד"ה אלוקי הרוחות) "למה נאמר, אמר לפניו, רבשי"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זל"ז, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו". כאן צדד בעד הסבלנות, ואילו בתשובת הקב"ה--קח-לך את-יהושע בן-נון איש אשר-רוח בו וסמכת את-גידך עליו--לפי חז"ל מצדד בעד תוקף העקרונות-רד"ה בפס' יח: "כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד"

A similar thought is expressed in practical, halakhic terms, in the Talmud (*Ber. 58a*):

ת"ר: הרואה אוכלוסי ישראל אומר: ברוך חכם הרזים שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה

(So, it is G-d who guards secret of Jewish survival--they all are strong-minded yet constitute one people. Secret=tolerance...)

5. Indeed, paradoxically, tolerance is a meaningful concept only for a קנאי! If you believe in something wholeheartedly and willing to die for it, and *still* accept that the other fellow is permitted to follow his own ideas and live by them--*that* is tolerance! ...But if you are unsure of your own principles, and feel that the other fellow's values are as likely to be correct as your own--that's not tolerance, only a reflection of lack of principle; indifference should never be mistaken for tolerance! (Prof. Dov Rappel).

Ogden Nash--prides himself on "how tolerant am I" then doubts if his forbearance is really tolerance or "a rubber spine."

6. That having been said, it is incumbent upon us to learn the source for tolerance in Torah, remembering that the balance between them is a matter of judgment, of consultation, and of עיון בכבוד ראש.

7. A remarkable example of tolerance even for idolatry: On incident of Rachel and Laban--
ואף על גב דרחל איהי עבדת לאעקרא ליה, Zohar I 164b: ותגלב רחל את-התרפים אשר לאביה
לאבוה מבתר ע"ז. אתענשת דלא רביאת ליה לבנימן. ולא קיימא בהדיה שעתא חדא. בגין צערא
דאבוה. אף על גב דאתכוונת לטב.

8. Equally significant in same vein: R. Yaakov Moshe Charlop (on מי מרום) -- ויקרא פרעה אל משה ולאהרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ: ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו הן נזבח את-תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו But if Pharaoh says OK why worry about handful of Egyptians?? Ans: Onkelos= ולא ימרו, i.e., not afraid Egyptian mobs stone them, but not want them to wish to stone us because their religious sensibilities offended...*Remarkable sensitivity!!*

9. Halakhic instance of tolerance for individual sinner: קדושחון מ"ט: המקדש על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור - מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו -- (רמב"ם: מספק).
 this is really halakhic formulation of *אִם הָיָה בְּךָ אִשָּׁה זָנוּהַ עֲשֵׂה כְּכָל חֻקֵּי ה' אֱלֹהֶיךָ*

(?) 10. The philosophic underpinning of this tolerance: --קדושה באלימים: (המאה ה-10): של"ה. The idea is later taken up by R.Kook--that nothing can exist in the world without the divine spark to sustain it; and this holds true for ideas as well. W-o the kernel of truth, it would collapse into nothingness. So, even fascism has a spark of truth--nationalism--though horribly distorted. This makes room for a degree of tolerance...

(?) 11. Tolerance on communal level: Relations to non-Orthodox. Problem arose end last century. Attitude of Netziv clear: שו"ת משיב דבר, מד) לענין קהילות חרדיות נפרדות: עצה זו קשה כחרבות לגוף האומה וקיומה... אשר עפ"י ראות עיני אחד ממחזיקי הדת ידמה שפלוני אינו מתנהג עפ"י דרכו בעבודת ה' וישפטנו למינות ויתרחק ממנו ויהיו רודפים זה את זה בחיתר בדמיון כוזב ח"ו"...

12. What posture should one adopt in discussing religious issues with someone who does not share our point of view? Maharal: **הגולה** עמוד קנא - חבאר השביעי: אין ראוי להרחיק שום דבר המתנגד אל דעתו לאהבת החקירה וידיעה. ובפרט אותו שלא כוון לקנות רק להגיד האמונה אשר אתו, אף אם הדברים הם נגד אמונתו ודתו אין לומר אליו אֵל תדבר ותסתום דביר פִּיךָ, שא"כ לא יהיה בירור הדת. ואדרבה דַּבֵּר... ככל חפצך... כי אם עושה זה שסותם את פיו שלא ידבר זה הוא מורה על חולשת הדת... ולא מצינו מעולם שיהיו [הראשונים] מנועים ומוחים בדבר זה כלל, ולא היה כאל פוצה פה ומצפצף בדבר זה... שכן הוא ראוי כדי להעמיד על האמת לשמוע חטענות שאמרו לפי הדעת אשר אתם ולא כוונו לקנטר, ולכך אין ראוי לדחות דברי זולתו המתנגד לו, אבל ראוי לקרב אותם ולעיין בדבריו

13. The very same idea of the Maharal is continued by a contemporary Israeli thinker: (Prof. Dov Rappel מחנייס): tolerance is not just a necessary evil, but a value in & of itself. It makes freedom of speech and criticism possible; such criticism helps you uncover errors/weak points in your own thinking and thus contributes to your welfare. It causes each to engage in the kind of self-criticism that can only make it stronger and more appealing in the "market place of ideas."

14. Probably the most eloquent and forceful expression of Torah tolerance--by the Netziv:

(העמק דבר, פתיחה לבראשית): אנשי בית שני היו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. מפני שנאת חינום שבלבם, חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורוס ובאו עי"ז לשפיכת דמים, לכל הרעות שבעולם, עד שחָרַב הבית. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלה, אלא באופן שחולכים בדרך הישר גם בהליכות העולם ולא בעקמימות, אע"י שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן הבריאה הריסות יישוב הארץ.

15. Mention Kaplan's *Balkan Ghosts*, and point out that they are haunting the world--not only Balkans--to this very day. *And we Orthodox Jews are not immune to it!*

16. Also--lesson for *us at YU--intolerant of each other!!...*

17. On Rosh Hashanah and Yom Kippur we describe God in מאמינים as:

וכל מאמינים שהוא נוצר חסד, הסוֹבֵל וּמַעֲלִים עֵין מסוררים

All believe He preserves חסד and is tolerant, averting His eye from the rebellious

On principle of *imitatio Dei* (והלכת בדרכיו), that must be our approach as well.

Wish you...